

AMİSOS / AMISOS

Cilt/Volume 5, Sayı/Issue 8 (Haziran/June 2020), ss./pp. 122-137

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

Özgün Makale / Original Article

Geliř Tarihi/Received: 10. 06. 2020
Kabul Tarihi/Accepted: 27. 06. 2020

KENTSEL ARKEOLOJİNİN KENT YAŞAMINA KATILIMI: ROMA LARGO ARGENTİNA ARKEOLOJİK ALANI

PARTICIPATION OF URBAN ARCHAEOLOGY TO URBAN LIFE: ROME LARGO ARGENTINA ARCHAEOLOGICAL AREA

Müge SAVRUM-KORTANOĞLU*

Öz

Bazı kentler tarih öncesi dönemlerden itibaren veya tarihsel süreç boyunca iskân edilmiştir. Halen modern yaşamın sürdüğü bu çok katmanlı kentlerde yer altında ve yer üstünde kentin geçirdiği dönemlere ait kültürlerin anlaşılmasını sağlayan kalıntılara rastlanır. Kentlerde yer alan bu arkeolojik alanlar çoğu zaman konumlandığı bölge ve kentle sosyokültürel ilişkisinin kurulamadığı mahallerdir. Bu çalışmanın örnek modelini oluşturan Roma Largo Argentina Arkeolojik Alanı'nda gerçekleştirilen sosyal sorumluluk projesi ile kentte yaşayan insanın alanla ilgili farkındalığı oluşturulmuştur. Burada alanın bilimsel niteliğinin önüne geçmeyen bu proje sonucunda kentte yaşayanlar ve turizm açısından bir çekim noktası yaratılmıştır. Ülkemizde yer alan kentlerin çoğu arkeolojik alanları barındırmaktadır. Genellikle günlük yaşam içerisinde önemi fark edilmeyen bu alanların kent yaşamına katılıp, kent insanının alanla ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Bu amaca yönelik planlamalar yapılırken alanın bilimsel değeri ve koruma öncelikli amaç olmalıdır. Farklı disiplinlerden uzmanların katılımı planın başarısını belirleyici bir öğedir. Çok katmanlı kentlerde kültürel sürekliliği gösteren katmanlaşma içerisinde yer alan arkeolojik kalıntıların kent yaşamına

* Dr. Öğr. Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kütahya/Türkiye.
E-posta: muge.kortanoglu@dpu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8578-2720>

katılımı, ortak geçmiş düşüncesini vurgulamakla birlikte, alanın benimsenmesinin sonucu olarak da koruma lehinde çözümler sunar.

Anahtar Kelimeler: Kent Arkeolojisi, Arkeolojik Miras, Çok Katmanlı Kent, Koruma, Largo Argentina

Abstract

Some cities have been inhabited from prehistoric times or throughout the historical process. In the semi-layered cities where modern life still continues, underground and above, there are ruins that provide an understanding of the cultures of the city. These archaeological sites in the cities are often the regions where they are located and the spaces where the socio-cultural relationship with the city cannot be established. Cultural and historical awareness of the people living in the city has been created with the social responsibility Project carried out in the Rome Largo Argentina Archaeological Area, which constitutes the model of this study. Here, as a result of this project, which did not exceed the scientific quality of the area, an important attraction point was created for the residents and tourism in the city. Most of the cities in our country contain archaeological sites. These areas, whose importance is generally not noticed in daily life, should be participated in urban life and the relationship of the inhabitants with the area should be established. While planning for this purpose, scientific value of the field and conservation should be a primary purpose. The participation of experts from different disciplines is a determining factor in the success of the plan. The participation of archaeological ruins in the multi-layered cities with in the stratification showing the cultural continuity to the urban life, while emphasizing the commonpast idea, offers solutions in favor of conservation as a result of the acceptance of the area in daily life.

Keywords: Urban Archaeology, Archaeological Heritage, Multi Layerd City, Protection, Largo Argentina

Giriş

Arkeolojik alan olarak zihnimize uyanan ilk düşünce, yaşadığımız kentlerin dışında kırsal bölgelerdeki tarih öncesi yerleşmeler veya antik kentlerdir. Kentin içinde kent insanıyla birlikte yaşayan arkeolojik alanlar çoğu zaman hayatın akışı içinde fark edilmeyen, kent hafızasında içselleştirilememiş, konumlandığı alanla ve kentle ilişkisinin kurulmadığı mahaller durumundadır. Bu nedenle arkeolojik kazıların ardından koruma, sergileme çalışmaları ve kent yaşamına katılımına yönelik projelerin yapılması, ele alınması gereken paradigmlar arasında yer alır. Bu çalışmanın örneğini oluşturan Roma Largo Argentina Kutsal Alanı, Klasik Arkeoloji disiplininin gerektirdiği detaylandırmalar yapılmadan, sadece alanın temel öğeleri belirtilerek, kentsel arkeoloji bağlamında değerlendirilmiştir.

Bazen tarih öncesi dönemlerden itibaren yaşamın başladığı, tarihsel süreç boyunca uzun zaman iskân edildiği ve halen yaşamın devam ettiği kentlerde, yer altında ve yer üstünde kentin geçirdiği çeşitli dönemlere ve geçmişe ait kültürlerin anlaşılmasına araç olan izlere rastlanır. Farklı dönemlerin kalıntılarını içinde barındıran yerleşimlere “çok katmanlı kent” denilmektedir.¹ Kentlerde yer alan ve henüz açığa çıkarılmamış olan arkeolojik katmanlar ise yeni yapılanmaların temel kazılarında veya gelişme projelerinin aşamalarında ortaya

¹ Aydeniz 2009, 2502.

çıkartılırlar. Bu aşamada arkeoloji ve projeler arasında kısmen karşıtlık düşüncesi gelişebilmektedir. Aslında her ikisinin birbirini zenginleştirici boyutu hayata aktarıldığında, olumlu sonuçlar kaçınılmazdır. Yaşayan kentlerin belleğini oluşturan arkeolojik alanlar, doğru planlanıp modern yaşamla bütünleştirildiğinde kenti köklü geçmişleriyle ayrıcalıklı bir konuma getirmekle birlikte, kentte yaşayan insanlar için ortak geçmiş düşüncesi de oluştururlar. Tüm bunların sonucunda gelişen benimseme duygusu ise alanın korunmasında önemli katkı sağlamaktadır.²

Kentlerin yenilenen yapısı ve modern kent yaşamının getirdiği ihtiyaçlar nedeniyle tarihi kentlerdeki arkeolojik mirasın korunmasıyla birlikte, yeni projelere yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve kentsel arkeolojik mirasın yönetimi için modeller geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur.³ Kentsel arkeolojik alanların kent yaşamıyla bütünleştirilmesi, kent planlama konusu olması dışında, arkeologlar, mimarlar, koruma uzmanları, inşaat mühendisleri gibi birçok meslek alanının içinde yer aldığı disiplinlerarası bir kentsel tasarım sürecini içerir. Bu tasarım sürecinde, kentin çok katmanlılığı kentin bir parçası olarak günlük yaşamla bütünleştirilmelidir. Kentte yaşayan insanların yaşamlarını sürdürürken arkeolojik alanlarla karşılaşması sağlanmalı, koruma öncelik olarak benimsenerek kentsel algıyı artırıcı ortak mekanlar ya da kamusal alanlar oluşturulmalıdır.⁴ Çok katmanlı kentlerde kültürel sürekliliği gösteren katmanlaşma içerisinde yer alan arkeolojik kalıntılar, güncel kimlik ile ilişkilendirilmesi güç olan uzak dönemleri temsil etmektedirler. Bu bakımdan, günümüze daha yakın olan tarihi kent dokusuna göre daha az anlaşılma ve kültürün parçası olarak sahiplenmede kimi zaman sorunlar yaşanmaktadır. Bunun sonucunda da bu alanların korunmasına yönelik bir eğilimin gelişmesi güçleşmektedir.⁵

Roma Largo Argentina Arkeolojik Alanı ve Kent Yaşamına Katılımı

Bu yazının örneğini oluşturan Largo Argentina Arkeolojik Alanı, 1926 yılında yapılan yeni inşa çalışmaları sırasında ortaya çıkmış ve bunun üzerine çalışmalar durdurulmuştur.⁶ Burada ortaya çıkarılan A, B, C, D olmak üzere dört tapınak Roma Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlendirilmektedir (Şekil 1). Her bir tapınak doğuya yönelik olup, ana cephede anıtsal basamaklara sahiptir.⁷ 1909 tarihli Roma kent planında yol ağının uyarlanması gereği eski binaların yıkılıp yeni binaların inşa edilmesi amaçlanmıştır. Bu yıkımlar sırasında Roma Cumhuriyet Dönemine ait tapınak yapılarının açığa çıkması beklenmedik bir sonuç olmuştur. Arazi sahipleri ile alanın korunması ve kazıların sürmesini isteyen arkeologlar arasındaki anlaşmazlık 1928 yılında Güzel Sanatlar Bakanlığı lehine çözülmüştür. Ortaçağ yapıları kaldırılarak, 4 adet Roma Cumhuriyet Dönemi Tapınağı açığa çıkartılmıştır. Kazılar çok kısa sürede gerçekleştirilip, 21 Nisan 1929'da ise alan kültürel turizme açılmıştır (URL 1).

Largo Argentina olarak bilinen kutsal alan, M.Ö. 3. yüzyılda başlayarak dini bir komplekse dönüşmüştür. Largo Argentina, kentteki ana forum alanlarının uzağında, Capitoline Tepesi'nin batı tarafında, Kampüs Martius'un güney kısmında yer alır (Res. 1-2). Buranın Roma'nın erken gelişim tarihindeki önemi, Capitoline tepesi ve Forum Romanum'daki ana arkeolojik alanları tamamlayıcı olarak kentin çeşitli bölgelerinde kült yerlerinin nasıl kurulduğunu göstermesidir. Arkeologlar tarafından burada açığa çıkartılan tapınaklar kuzeyden güneye doğru sırasıyla A, B, C, D olarak tanımlanmıştır (Res. 3-5). Keşiflerinden sonra uzun yıllar boyunca bu dört tapınağın hangi tanrısal figürlere adanmış oldukları belirsiz kalmıştır. Ancak daha sonra her tapınak için belirli bir tanrısal figür

² Savrum-Kortanoğlu 2007, 107.

³ Belge 2004, 48.

⁴ Belge 2012, 101.

⁵ Savrum-Kortanoğlu 2007, 106-107.

⁶ Gallupi 2007.

⁷ Patterson 1992, 196; Kleiner 2010, 7.

önerilmiştir. Bu önerilere göre; A Tapınağı Giuturna'ya, B Tapınağı Fortuna'ya, C Tapınağı Feronia'ya, D Tapınağı ise Lares Permarini'ye adanmıştır.⁸

Roma kenti uzun tarihsel geçmişi nedeniyle oldukça fazla arkeolojik katmanlaşma içermektedir. Bu nedenle modern yaşamın sürdüğü kentte arkeolojik kalıntıların bir arada bulunduğu, yoğun bir kentsel arkeolojik doku mevcuttur. Largo Argentina Arkeolojik Alanı, modern kent dokusu içerisinde anıtsal tapınak yapılarıyla öne çıkan bir yerdir (Res. 6-7). Alanın çevresine, ziyaretçilere tanıtımına yönelik bilgilendirme panoları yerleştirilmiştir (Res. 8-9). Bu panolarda alanı anlatan bilgiler dışında, yapıların tamamlanmış halini yansıtan rekonstrüksiyon çizimlerine de yer verilmiştir (Res. 10). Bu anlatım metodu ziyaretçilere alanın orijinal durumu -üst yapısı- hakkında bilgi vermekte ve belki de hatalı bir rekonstrüksiyon uygulamasının önüne geçmektedir. Yapı kalıntılarının rekonstrüksiyonu yerine çizimlerin ya da modellerin yapılması daha uygun karşılanan bir yöntemdir. Rekonstrüksiyonun tersine, yapılacak modeller son araştırma bulgularını yansıtacak şekilde değiştirilebilir.⁹

Bu çalışmanın örnek modelini oluşturan Largo Argentina Arkeolojik Alanı'nın kent yaşamına katılımı oldukça farklı bir yöntemle gerçekleştirilmiştir. Arkeolojik alan, içerdiği tüm önemli arkeolojik değerlerin yanı sıra kedi barınağı olarak eklediği sosyal sorumluluk projesi ile varlığını sürdürmektedir. Largo Argentina Kutsal Alanı'nın kazıldığı yıllardan itibaren sokak kedileri ve terk edilmiş kediler yol seviyesinin altındaki korunan alana sığınmış ve 1993 yılına kadar düzenli olarak hayvan severlerce bakılmıştır. 1993 yılında sadece birkaç kişinin bu alanda bakım görevini üstlendiği durum, sayının ve sorumluluğun artmasıyla, artık daha büyük bir organizasyonu gerektirmiştir. Bunun sonucunda "Torre Argentina Kedi Barınağı" doğmuştur. Bu barınak, arkeolojik alana fiziki müdahale gerektirmeyen şekilde, alan ile aynı düzlemde, modern yol seviyesinin altında kalan mekanlarda oluşturulmuştur (Res. 11-12). Ayrıca 2001 yılında Roma kedileri, Belediye Konseyi'nin özel bildirisini ile "biyo-kültürel miras" haline gelmişlerdir (URL 1). Largo Argentina Arkeolojik Alanına gelen ziyaretçiler doğal olarak hem alandaki tapınak yapılarıyla hem de barınak işleviyle ilgilenmektedir. Getirilen barınak işlevi, alanın kent yaşamına katılımında büyük etki oluşturmuştur. Arkeolojik alanların korunması, geleceğe aktarılması, toplumla bütünleştirilmesi ideali genellikle bir üst söylem olarak algılanmaktadır. Konunun uzmanı olmayan kişilerin katılımı ve aidiyet hissi ise Largo Argentina Arkeolojik Alanı örneğinde olduğu gibi, üretilebilecek çeşitli sosyal sorumluluk projeleriyle mümkün olabilir.

Kentsel Arkeoloji Kavramının Yasal ve Kuramsal Gelişimi

Avrupa kentlerinde İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu yıkımlar sonucu restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu alanlarda arkeolojik kazılar önemli bir ihtiyaç olmuş, kentsel arkeoloji alanında sistemli çalışmalara yaklaşılmıştır. Savaş yıkımlarının en fazla görüldüğü Almanya, Polonya ve Sovyetler Birliği'nin batı kesimlerinde modern kent arkeolojisi çalışmalarıyla ilgili ilk önemli sonuçlar elde edilmiştir.¹⁰ Savaştan sonra, 1960 yıllarından itibaren Avrupa kentlerinin yeniden düzenlenmesine yönelik projeler ve tarihi kent merkezlerinde, modern inşaat teknikleri ile daha derine inen temel kazıları, arkeolojik tabakalara çok fazla zarar vermiştir. Bir yandan da arkeolojide daha hızlı kazı ve belgeleme teknikleri yaygınlaşmış, arkeoloji, toplumun ilgi odağı olmaya başlamıştır. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren kentsel arkeoloji eğilimi, mümkün olduğunca fazla arkeolojik varlığın belgelenerek kurtarılması olmuştur.¹¹

⁸ Stamper 2008, 44; Leach 2010.

⁹ Torre-Lean 1997, 10; Savrum-Kortanoğlu 2003, 64.

¹⁰ Sarfatij-Melli 1999, 22.

¹¹ Tuna 2000, 8-9.

Kentsel arkeoloji ile ilgili belli başlı belirleyicilerin gelişimini ele alacak olursak; korumanın anlamı genişletilerek, sit kavramının başlangıcı olarak kentsel ölçeğin ele alınması ilk defa Venedik Tüzüğü'nün 1. maddesinde belirtilmiştir. "Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan, kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, aynı zamanda kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar" denilmiştir.¹²

Kentsel koruma ile ilgili kararların alındığı önemli bir başlangıç olarak 21-25 Ekim 1975 tarihleri arasında Amsterdam'da düzenlenen kongre sonucu Amsterdam Bildirgesi yayınlanmıştır. Bütünleşik korumanın altı çizilerek, mimarlık ürünlerinin korunmasının kent ve ülke planlamasının ana hedefi olması gerekliliği, konu hakkındaki eğitimlerin önemi gibi birçok konuya değinilmiştir.¹³

Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler ise Nairobi'de 1976 yılında kabul edilen geniş kapsamlı bir UNESCO belgesidir. Modernleşmeyle birlikte büyüyen kentler karşısında tarihi alanların korunması konusunda ilkeler içermektedir (URL 2).

Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları adı altında bir metin, Avrupa Konseyi'nin 1984 yılında Floransa'da gerçekleştirdiği toplantı sonucunda belirlenmiştir. Bu metinde, kentsel ve kırsal gelişimin sonucunda mimari mirasın korunması gerektiği belirtilmiş, disiplinlerarası çalışmanın ve paydaşlar arasındaki diyalogun önemi gibi konulara değinilmiştir (URL 3).

1987 yılında ICOMOS tarafından Washington'da gerçekleştirilen Genel Kurul'da Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü kabul edilmiştir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların kentsel değişimlerin karşısında tehdit altında olduğu, bu alanların korunmasının kent planlamalarının bir parçası olması gerekliliği, disiplinlerarası çalışma sisteminin önemi, kentin veya tarihi alanın geçmişiyile ilgili arkeolojik çalışmaların geliştirilerek kalıntıların korunmasının sağlanması, halkın katılımını sağlamak için bütün kentlileri bilgilendiren bir program hazırlanması gibi konulara değinilmiştir.¹⁴

Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı, 1989 tarihinde Avrupa Konseyi'nce hazırlanmıştır. Kentsel ve kırsal alanlarda gerçekleştirilen gelişme faaliyetleri bağlamında arkeolojik alanların korunması amaçlanmaktadır (URL 4).

Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında Valetta'da imzalanan Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesinde ise Avrupa'nın ortak hafızasının kaynağı ve tarihi bilimsel incelemeler için bir araç olarak arkeolojik mirası korumak, amaç olarak belirlenmiştir. Kentsel arkeoloji ile ilgili kısmında; arkeologlar ve plancılar arasında sistemli bir danışma mekanizmasının oluşturulması, kalkınma projelerinin aşamalarına arkeologların katılımı, arkeolojik miras olumsuz etkileyecek projelerin değiştirilmesi, arkeolojik alanın bilimsel olarak incelenebilmesi için yeteri kadar zaman ve olanak sağlanması, projelerin gerçekleştirilmesi sırasında bulunan arkeolojik kalıntıların yerinde korunmasının esas olduğu ve arkeolojik alanların halka açılışında arkeolojik ve bilimsel niteliklerin olumsuz etkilenmemesinin sağlanması gibi konular karar altına alınmıştır.¹⁵

¹² Erder 1977, 170-171.

¹³ Ahunbay 2009, 152-156.

¹⁴ Ahunbay 2009, 164-165.

¹⁵ Madran-Özgönül 2005, 86-87.

Avrupa Konseyi Kültürel Miras Komitesi tarafından hazırlanan, 2000 yılında onaylanan “Uygulamada Uyulacak Esaslar” başlıklı belgede; arkeolojik değerler, koruma ve planlamada etkin olan aktörlerin rolleri tanımlanmıştır. Buna göre; kamu görevlilerinin ve planlıların rolleri arasında; kentsel arkeolojik mirasın kentin kimliğine yaptığı katkılarla, hem bölgede yaşayanlar hem de ziyaretçiler için önem taşıdığı, kentsel planlama sürecinde önemli arkeolojik kalıntıların yerinde korunmasının tercih edilmesi, olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi, arkeolojik varlıkların yenilenemez olduğunun bilinmesi, sadece planlama sürecinde değil kentsel gelişme projelerinin bütçeleri hazırlanırken ve izin verilirken de göz önünde tutulması gerektiği yer alır. Mimar ve girişimcilerin rolleri arasında; yeni gelişme alanlarının arkeolojik yönden değerlendirilmesi için gerekli girişimlerde bulunulması, arkeolojik çalışmalar için uygun zaman ve kaynak yaratılması, önemli yapı kalıntılarının yerinde korunması ve sunumunun ön planda tutulması, arkeologların proje ekibine dahil edilmesi ve değişiklikler hakkında bilgilendirilmesi bulunmaktadır. Arkeologların rolleri arasında ise; bir alandaki arkeolojik değerlerle ilgili bilgileri yetkililere ve girişimcilere bildirmek, önemli arkeolojik kalıntıların kazılması yerine *in situ* korunmasının tercih edilmesi, kazının ise ancak arkeolojik mirasın çok kesin belirlendiği alanlarda ve gerekli parasal kaynak bulunulduğunda yapılması, arkeolojik değerlerin gelişime katacağı değerlerin unutulmaması gibi çeşitli konular ele alınmıştır.¹⁶

Avrupa Birliği tarafından, 2003-2005 yılları arasında “APPEAR: Accessibility Projects – Sustainable Preservation and Enhancement of Urban Subsoil Archaeological Remains” adında bir proje gerçekleştirilmiştir. Kentsel arkeolojik alanların korunması, entegrasyonu, geliştirilmesi ve çeşitli aktörlerin katılımı öngörülmüştür (URL 5).

Türkiye’de ise kentsel arkeoloji kavramının koruma ile ilgili mevzuata girmesi 1993 yılında 338 sayılı İlke Kararı ile olmuştur. Günümüzde kentsel arkeolojik sitlerle ilgili ilkeleri belirleyen “Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları” adı altında 702 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı bulunmaktadır. Bu ilke kararında 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları olarak açıklanmıştır. Bu alanlarda arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, onarılması ve sergilenmesi işlemlerinin esas alınarak arkeolojik envanter temeline dayalı planlama çalışmalarının yapılmasına, bu planlar onanmadan parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine, planlamada alana gelecek işlevlerin uyumuna, altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür tabakalarına zarar vermeyecek biçimde ele alınmasına, mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesine, ayrıca bu alanlarda mevcut eski yapıların onarım ve restitüsyon ilkelerine karar verilmiştir.¹⁷

Ülkemizde yer alan tarihi kentlerde, yapıların temel kazıları sonucunda açığa çıkan arkeolojik kalıntılara ilişkin bilgi belgeler, arkeolojik çalışmayı sürdüren ekip tarafından ilgili Koruma Bölge Kurullarına iletilir ve Kurul tarafından korumanın nasıl gerçekleşeceği hakkında kararlar alınır. Bu kararlar sonucunda bodrum katında kalıntılar korunarak yeni yapı yapılabildiği gibi, kalıntının durumuna ve önemine göre herhangi bir yapı yapılmadan sergilenmesi de gerçekleşebilir.¹⁸ Bu konu hakkında ilkeleri belirleyen “Yerleşim Alanlarında; Mevcut Arkeolojik Sitlerin veya Daha Önceden Varlığı Bilinmeyen Ancak Yeni Yapılanma, Alt Yapı Çalışmaları ya da Doğal Afetler Sonucu Ortaya Çıkan-Çıkarılan Kültür Varlıklarının Korunması ve Değerlendirilmesine İlişkin” 2012 tarihli ve 37 sayılı Kültür ve

¹⁶ Madran-Özgönül 2003, 21-25.

¹⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı 2009, 38-39.

¹⁸ Ahunbay 2010, 106; Savrum-Kortanoğlu 2017, 116.

Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı bulunmaktadır. Bu ilke kararında, kentleşme hızının giderek artması ile modern yerleşmelerde, kent içinde altyapı için kazılar yapıldığı, bu nedenle sit alanı ilan edilerek kontrollü yeni yapılanmaya açılan ve müzesi denetiminde temel kazıları ve sondajları yapılan alanlarda sıkça kültür varlıklarına rastlandığı, doğal afetler sonucu da yeraltında bulunan kültür varlıklarının açığa çıkabildiği, bu kapsamda; sit alanı olarak ilan edilen ya da henüz ilan edilmemiş yerlerde Bakanlıkça yaptırılan uzun süreli bilimsel arkeolojik kazılar dışında, açığa çıkan-çıkarılan taşınmaz kültür varlıklarının bilimsel yöntemlerle araştırılması, kazılarının yapılması, temizlenmesi ve uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilerek kent arkeolojisine kazandırılmasının uygun olduğuna, bu kültür varlıklarından plan vermeyen, küçük boyutta olan ve yerinde korunmasına olanak bulunmayanların ilgili koruma bölge kurulunun kararıyla Bakanlığın uygun göreceği yere uzmanları denetiminde kaldırılabilmesine, ortaya çıkan-çıkarılan kültür varlıkları plan veren ya da tanımlanabilen bir mimariye sahipse, ait olduğu dönemin özgünlüğünü yansıtıyorsa, antik kent dokusuna aitse veya kazılar sürdürüldükçe komşu parsellerde de yayılma gösterir nitelikteyse, boyutlarına bakılmaksızın, uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilmesine, özel mülkiyette ise kamu mülkiyetine geçirilmesinin sağlanmasına, kamu mülkiyetine geçirilemiyorsa tüm giderleri mülk sahibince karşılanarak öncelikle bilimsel kazısı, korunması (projelendirme ve uygulama) ve yerinde teşhirinin sağlanmasına, ancak kamuya açık sergilenmesine yönelik düzenlemeler asıl amaç olmak üzere mülk sahibinin bu alanda yapmak istediği uygulamalara Bakanlığın izni ve koruma bölge kurulunun uygun göreceği projeler kapsamında kültür varlıklarına zarar vermemek ve koruma kuramına aykırı olmamak koşuluyla izin verilebileceğine, izin kapsamında projeler üretilmeden önce, ilgili parsellerin proje alanı kapsamında plan tadilatının yaptırılmasının istenmesine, III. Derece arkeolojik sitlerdeki koruma ve kullanmaya yönelik uygulamaların Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararındaki hükümler dikkate alınarak ilgili koruma bölge kurullarınca değerlendirilmesine yönelik hükümler bulunmaktadır (URL 6).

Sonuç ve Değerlendirme

Kültürel katmanlarıyla kentin stratigrafik belleğini oluşturan kentsel arkeolojik alanların, kent yaşamı içinde önemini vurgulayan ve bu alanları modern yaşamın içine katan çalışmaların yapılması önemlidir. Kentlerde yer alan arkeolojik alanlarda, günlük yaşamın bir parçası haline getirilmesi ve toplumla bütünleştirilmesine yönelik planlamalar yapılırken, alanın bilimsel değerinin ve korunmasının öncelikli amaç olması gerekmektedir. Ardından disiplinler arası bir çalışma yöntemiyle, kentsel arkeolojik alanın kent yaşamının bir parçası haline getirilmesi için planlamalar yapılmalı, kentte yaşayan insanların katılımının mümkün olduğu belki de bir sosyal sorumluluk projesi gibi bir çalışma ile yaşama katılmalıdır. Fiziki müdahale getirmeyecek veya minimum düzeyde düzenlemelerle alan tasarlanmalıdır. Bu yazının örnek modelini oluşturan Roma Largo Argentina Arkeolojik Alanında bir sosyal sorumluluk projesi başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Bu proje, alanı ziyaret eden kentliler veya turistler için bir çekim noktası oluşturmakta, günümüz ile geçmiş arasında bağ kurulmasını sağlamaktadır. Arkeolojik alanlar genellikle uzmanı olmayan kişilerce, detaylı teknik özelliklerinin anlaşılması güç olan mekanlar olarak kabul edilir. Ancak hem koruma-sergileme, hem de bütünleştirici planlamalarla kentte yaşayan insanların alanla ilişkilendirilmesi mümkün olabilir. Bu sayede, kentin katmanlaşma süreci ile günümüz yaşamı arasındaki kopukluk giderilebilir.

Kent dokularının içerisinde çok sayıda arkeolojik kalıntıların yer aldığı ülkemizde, kentte yaşayan insanlar için kent, arkeolojisi ile birlikte bir bütün olarak düşünülmekte olan bir durum değildir. İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nın bir kısmı 1995 yılından itibaren 1. derece arkeolojik sit, bir kısmı ise kentsel arkeolojik sit statüsünde bulunmaktadır. Bölge

ayrıca 1985 yılından itibaren “İstanbul’un Tarihi Alanları” kapsamında UNESCO Dünya Miras Alanı’dır. Anıtsal yapılar ile ticaret, turizm ve konut işlevli yapıların bulunduğu bu bölgede turizme yönelik yeni yapılaşma baskısı, arkeolojik alanlar üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir.¹⁹ Eski Sultanahmet cezaevi çevresindeki Sultanahmet Arkeolojik Parkı alanında kazıların gerçekleştirilmesinin ardından yapılan düzenlemeler sonrası, etrafi çevrilerek kapatılmış ve kent yaşamıyla bağı kopmuştur. Kentin merkezinde, hem günlük yaşamın yoğun olarak sürdüğü bir yer olması hem de çevresindeki anıt eserlerin yoğunluğu nedeniyle turizm bölgesi olması nedeniyle bu arkeolojik parkta, alanın kent yaşamıyla bütünleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önemlidir. Ayrıca Sultanahmet bölgesindeki diğer arkeolojik kalıntılar birbirinden kopuk ve bağlamsız haldedir. Tüm bu izleri bütünsel hale getirip anlaşılır kılmak yönünde gerekli çalışmalar yapılarak, arkeolojik yapıların algılanabilirlikleri sağlanmalıdır. Sultanahmet, barındırdığı değerleri ile yapılacak çalışmalar neticesinde kentsel arkeolojinin çok önemli bir merkezi olabilecek özelliklere sahiptir. Sultanahmet Arkeolojik Parkı dışında İstanbul’da veya Anadolu’nun birçok kentinde varlığı unutulmuş, kent yaşamıyla bağı kopmuş pek çok kentsel arkeolojik alan bulunmaktadır. Tüm bu alanlarda arkeolojik kazıların tamamlanıp, gerekli koruma ve sergileme işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yasalarla belirlenen sit statüsünün verilerek devlet koruması altına alınması ise konunun bir başka önemli boyutudur. Kent insanının arkeolojik alana katılımına yönelik projelerin hayata geçirilmesi, kuşkusuz çok yönlü kazanımlara neden olacaktır.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. 2009, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yem Yayınları.
- Ahunbay, Z. 2010, “Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme”, *TÜBA-KED*, 8, 103-118.
- Aydeniz, N. E. 2009, “Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Journal of Yaşar University*, 4 (16), 2501-2524.
- Belge, B. 2004, “Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama”, *Planlama*, 48-56.
- Belge, B. 2012, “Türkiye’de Kentsel Arkeolojik Değerlerin Kent Yaşamına Katılım Sorunsalı; Antakya Tarihi Kent Merkezi Örneği”, Y. Sarıkaya Levent ve M. Uçar (yay.) *Mersin’de Mimarlık Planlama ve Tasarım Yazıları Tamer Gök’e Armağan*, 85-110, Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Erder, C. 1977, “Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, cilt 3, sayı 2, 167-190.
- Galluppi, R. 2007, “La voragineinsigneGiuseppeMarchetti-Longhi e la scopertadell'areasacra del largo Argentina”, *Bullettinodella Commissione Archeologica Comunaledi Roma*, Vol. 108, 291-328.
- Kleiner, F. S. 2010, *A History of Roman Art*. Wadsworth Cengage Learning.

¹⁹ Savrum-Kortanoğlu 2007, 108.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009, *Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu İlke Kararları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Leach, E. W. 2010, "Fortune's Extremities: Q. Lutatius Catulus And Largo Argentina Temple B: A Roman Consular and His Monument", *Memoirs of the American Academy in Rome*, Vol. 55, 111-134.
- Madran, E. - Özgönül, N. 2003, "Arkeoloji/Planlama ve Uluslararası Yaklaşımlar", *Planlama Dergisi*, 2, 21-25.
- Madran, E. - Özgönül, N. 2005, *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Patterson, J. R. 1992, "The City of Rome: From Republic to Empire", *The Journal of Roman Studies*, vol. 82, 186-215.
- Sarfati, H. - Melli, P. 1999, "Archaeology and the Town", *Report on the Situation of Urban Archaeology in Europe*, 13-29.
- Savrum-Kortanoğlu, M. 2003, "Arkeolojik Alanların Çevresel Etkenlerden Korunmasına ve Sunumuna Yönelik Modern Müdahaleler", *TÜBA-KED*, 11, 51-71.
- Savrum-Kortanoğlu, M. 2007, "Kent Uzamında Arkeoloji", *Colloquium Anatolicum*, 16, 105-121.
- Stamper, J. W. 2008, *The Architecture of Roman Temples The Republic to the Middle Empire*. Cambridge University Press.
- Torre, M. - Lean, M. 1997, "The Archaeological Heritage in the Mediterranean Region", M. Torre (yay.) *The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region*, 5-15. The Getty Conservation Institute.
- Tuna, N. 2000, "Kentsel Arkeoloji Üzerine", *İdol*, 7, 7-14.

URL 1 <https://www.gattidiroma.net/web/en/>

URL 2 http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kultur/tarihirol_t_k.pdf

URL 3 <http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni01.pdf>

URL 4 <http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiilave06.pdf>

URL 5 http://cordis.europa.eu/project/rcn/67525_en.html

URL 6 <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,45471/37-nolu-ilke-karari-yerlesim- alanlarinda-mevcut-arkeolo-.html>

Şekil ve Res.lar Listesi

Şekil 1 Largo Argentina Arkeolojik Alanı Plan (Kleiner 2010, 7: 1-9)

Res. 1 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 2 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 3 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 4 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 5 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 6 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 7 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

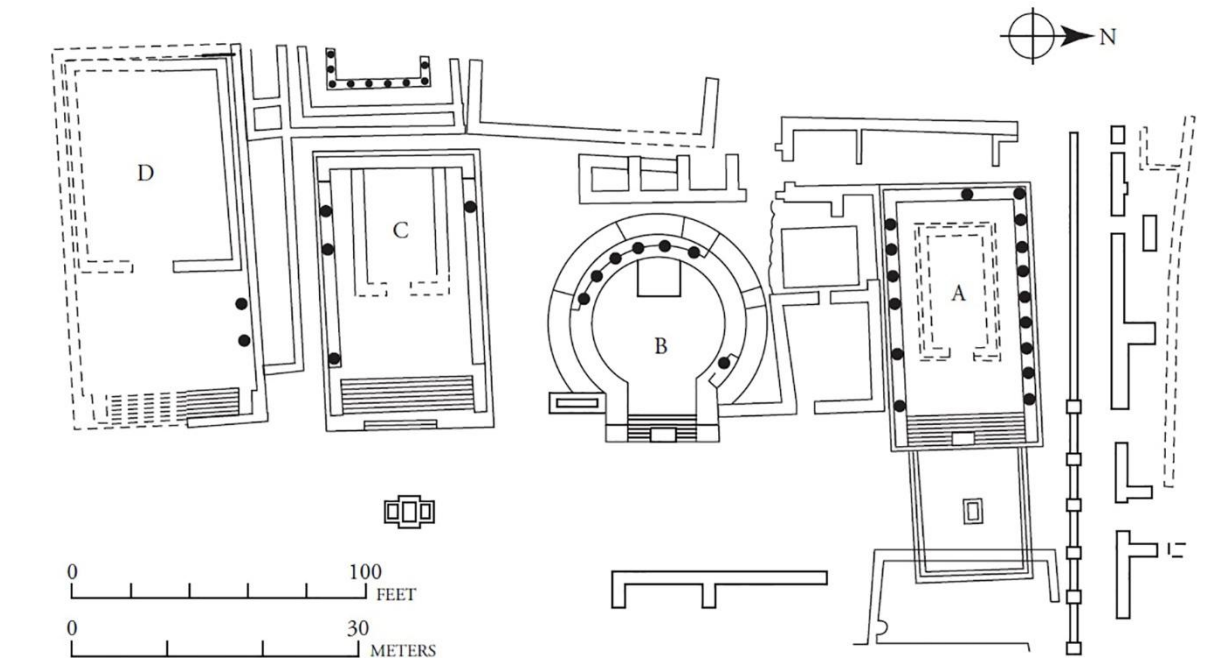
Res. 8 Largo Argentina Arkeolojik Alanı Bilgilendirme Panosu (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 9 Largo Argentina Arkeolojik Alanı Bilgilendirme Panosu (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 10 Largo Argentina Arkeolojik Alanı Bilgilendirme Panosu (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 11 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Res. 12 Largo Argentina Arkeolojik Alanı (Müge Savrum-Kortanoğlu Arşivi)

Şekil 1

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

Res. 5

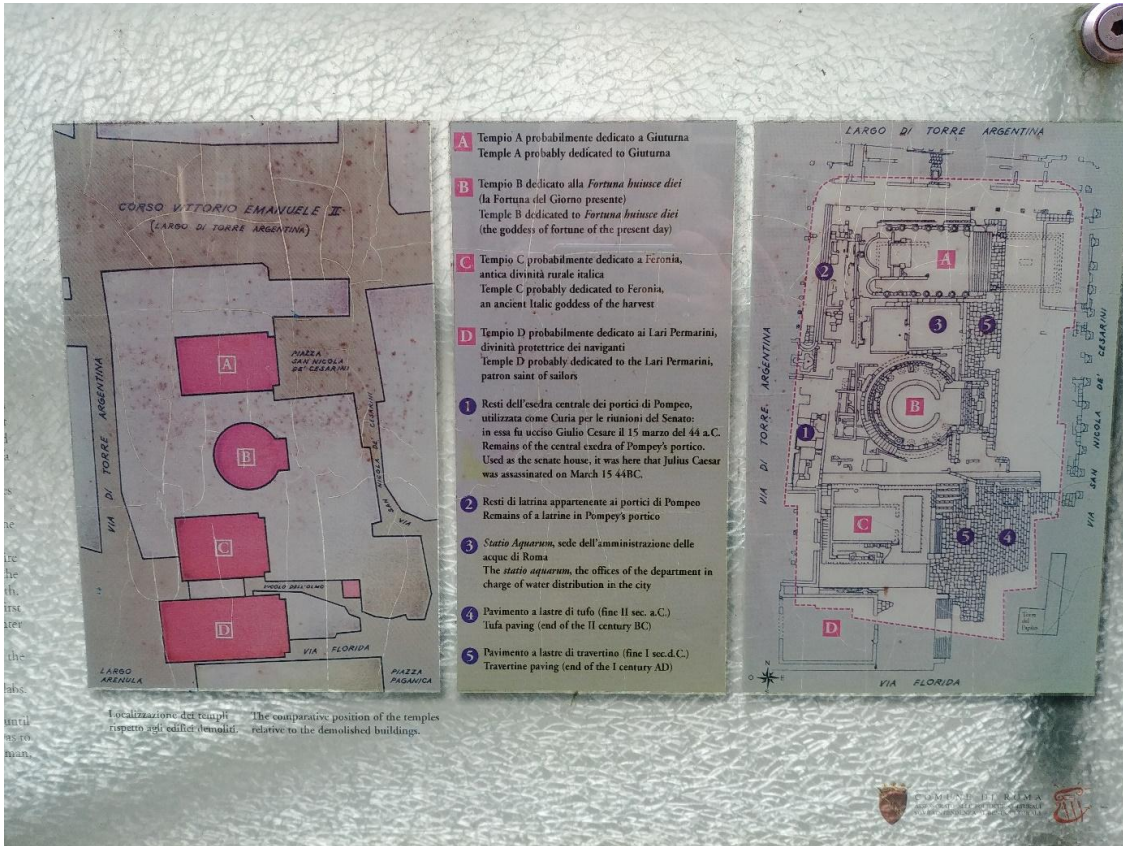
Res. 6

Res. 7

Res. 8

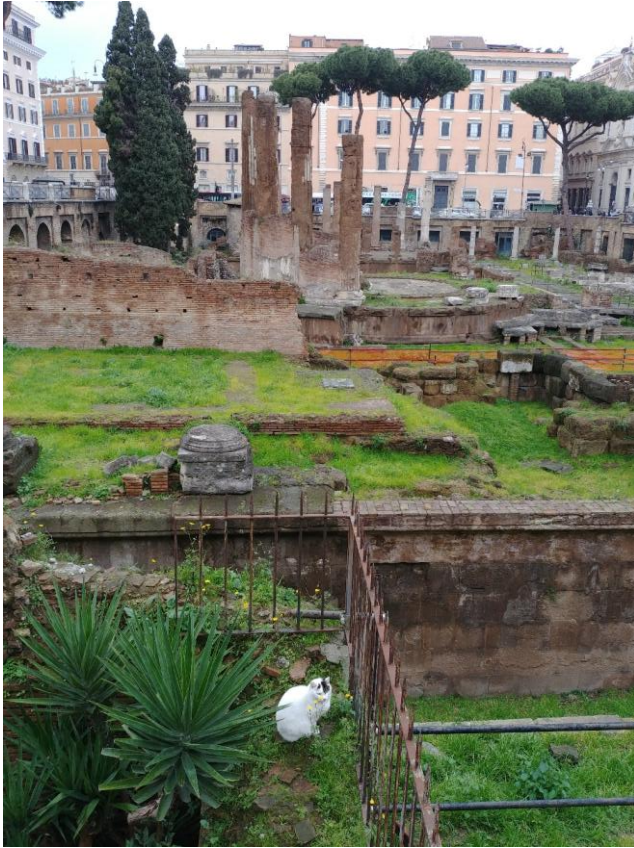
Res. 9

Res. 10

Res. 11

Res. 12